

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. kovo 20 d.

Nr. 56 (12)

Saturday supplement March 20, 1999

No. 56 (12)

Žmogus yra laisvas

KUN. VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC

Ar žmogus turi būti valdomas šalia savo prigimties? Tačiau žmogus iš tikrųjų nėra uždarytas vien savo prigimties ribose. Tas mūsų tikėjimo faktas yra paliudytas pirmuose mūsų tikėjimo šaltiniuose. Kai Dievas sukūrė žmogų, Jis šalia to davė žmogui ir įsakymą, kuris išėjo ne iš paties žmogaus prigimties. Dievas žmogui uždraudė valgyti vaisius nuo vieno medžio.

Kodėl toks dvilypumas? Ar Dievas, kurdamas žmogų, negalėjo patiekti žmogaus prigimtyje patalpinti tokį įsakymą, ir Dievui nebūtų reikėję iš šalies tai žmogui pasakyti.

Bet koks tada būtų buvęs žmogus? Jis būtų panašus į kiekvieną gyvulį, kuris yra uždarytas savo paties prigimtyje. Nei kiškis, nei vilkas negirdi šalia jo paties esančio bet kokio Dievo įsakymo. Visas yra uždarytas paties gyvulio ar žvėries prigimtyje. Dievo įsakymas jame veikia automatišku būdu. Ir gyvulys, ir augalas yra apspręstas paties savo prigimtini.

Žmogus nėra tokioje uždarymo būklėje. Be savo tobulos prigimties uždaro, jis yra paliktas atviras Dievo veikimui iš šalies, turėdamas galia Dievo įsakymą priimti arba jo nepriimti. Taip reikia suprasti pilnutinį žmogaus buvimą. Nepaisant to, kad žmogaus būseną yra palenkt biologinės prigimties būtinumams, jis turi atskirą langą — santykį su patsiu Dievu.

Pirmoji išvada, kurią mes turime padaryti iš šio Dievo draudimo pirmiesiems tėvams, yra ne tai, kad Dievas žmogaus veikimą susiaurino, bet kad Jis žmogaus veikimą lauką praplėtė. Šiuo įsijungimu į žmonijos gyvenimą Dievas praplėtė žmogaus veikimo lauką, o šiuo įsakymu Dievas praplėtė žmogaus būseną.

Kas tad yra žmogus? Jis yra savaiminga būtis, save pačią apvaldanti, bet kartu jis yra išstatytas tam tikroje atviroje, kuria jis pats gali naudotis. Tai yra filosofinė išvada iš Šv. Rašto pradžios knygos aprašymo, kad Dievas žmogų sukūrė į save panašų, nes tai pasako, kad žmogų Dievas sukūrė kaip kažką, anapus jo paties prigimties uždaro.

Tai yra Dievo draudimo žmogui prasmė — kad žmogus ne vien savo prigimties būdu suprastų, kas yra gera ir kas yra bloga.

Joks gyvulys tokio ar panašaus draudimo iš Dievo nėra susilaukęs. Jis yra uždarytas savo prigimtyje, kuri jam pasako, kas gera ir kas bloga.

Šiuo draudimu žmogus yra sugretinamas su pagrindine buvimo prasme, kuri yra tai, kas yra gera. Žmogus tokiu būdu nėra paliekamas aklas, tarsi gyvulys, kokioje būsenoje jis stovi.

Dievo draudimas žmogaus nenužemina, bet išplečia jo būseną: ji yra išimama iš vien Dievo kūrinio būsenos ir perkeliama į Dievo sąjungininko būseną.

Kad galėtų būti Dievo sąjungininku, yra būtina sąlyga: žmogus turi būti laisvas ir galėtų Dievo įsakymą priimti arba jo nepriimti. Ir kad žmogus tokią galia iš savo Kūrėjo tikrai yra gavęs, tai liudija net pirmųjų tėvų — Adomo ir Ievos — sąmoningas nusikreipimas nuo Dievo įsakymo.

Duodamas įsakymą žmogui, Dievas reiškiasi ne kaip žmogaus susiaurintojas, bet kaip jo gilios prasmės atidengėjas. Tai, žinoma, nereiškia, kad Dievas liaujasi buvęs žmogaus kūrėju, bet įsakymą Jis duoda kaip tik tokiu būdu, kuris yra savaime pajėgus jį priimti.

PRAGYDĘ MEDŽIAI IR ŽALSVOS ŽIEŽIRBOS

Aldona Veščionaitė. *Medžiai ryto laisvė*. Eilėraščiai. Išleido Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas, 1999 m. Chicago. Aplankas ir skyrių iliustracijos Viktoro Simankevičiaus; 70 psl., gaunama AM&M Publications, 218 Brookside Lane, Unit A, Willowbrook, Illinois 60514-2907.

Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas yra davęs mūsų literatūrai nemažai vertingų leidinių: A. Mackaus, K. Ostrausko, A. Nykos-Niliūno (1998 m. išleista jo knyga *Dievoraščio fragmentai* susilaukė ypatingo įvertinimo Lietuvoje), V. Kavolio, M. Katiliškio, L. Sutemos ir kt.

Australijoje gyvenančios poetės Aldonos Veščionaitės poezija vykusiai įsiriškioja į kitų šios leidyklos knygų eiles. Rinkinio turinys suskirstytas į keturias dalis: Melsvo skambesio lietus; Debesų laisvė; Kodėl ta rimtis medžiuose saulei leidžiantis; Nesibaigiantis medžių kalbėjimas. Didžioji dalis tematikos — gamta, jos ryšys su žmogumi, kuris toje gamtoje mato daug giliau, negu kūno akis gali aprėpti. Eilėraščiai — kaip taupūs, bet daug pasakantys dailininko teptuko brūkštelėjimai: trumpomis eilutėmis, taikliai parinktomis (jokių būdu nederbinėmis) metaforomis išsako ma ir mintis, ir jausmas.

Nuotr. Algimanto Žižiūno.

Aldona Veščionaitė

TEN KALA ŽALVARĮ

Kepuraite audeklinę papuošta
žalvariniais spurgeliais,
karolių apvara su kabučiais
žalvario
plokštine rombo pavidalo segė
užraitytais dobilo lapais
ir ragas
įmantriais ornamentais

tai ten dar kalbas lietuvaiciiai
gal devintam amžiu
gal prieš tūkstančius metų
žemdirbių gentys dainuoja
aria,
eina per tviskančią žemę.
Meistrai kala žvilgantį žalvarį.

KAS PASKRIDO DEBESŲ NEŠAMAS?

Gal tai medis neišlaikęs žemės
knibždesio?
Prisiragavęs žemės skonio staiga
išsinėrė?
Pakilo su visom šaknim garbanotai
susiraizgiusioms?

Margi lapai mirguliuoja tvyksčioja
vėjo purtomi — kedenami užteli tūkstančiais
lapelių
visoj šakny gausybėje mazgais-mazgeliais
apsiraizgydami
žybteli prieš saulę

Bet kas toliau?
Ar tik pradings debesų jūroj?

NIEKS NENUSAKE

Kodėl ta rimtis
medžiuose
saulei leidžiantis?

Kodėl
placianugarės prūdo žuvis
šešėlius virpina
kalbina tylą
staiga giliai nusęsta
su šviesiaplaukiais
medžiais

o rūščiavėdės kalvos
giraitė violetiniais žiedais
krūmokšniais
vis kopia nenuilstamai
vis nedvejodamos
į tamsiasparnius
artėjančius
nakties aukštus šešėlius
kopia?

ŽALSVOS ŽIEŽIRBOS

žalsvos žiežirbos
žalsvam žėrėjime
žaliame kalnelyje
žali beržai
debesų samanos
net žalios
nuo žalsvo
žėrėjimo
ore ir žemėj

MIESTAS AUGA

stebiu kaip miestas auga
rytais
pratrūksta — plyšta gatvės
ir lipa
aukštais, plečiasi
betonais, vamzdžiais
išraustais uoloje
požeminiais aukštais
beldžiasi

trenksmų nenuramins
švelniausios muzikos,
skaidriausios Telemano
sonatos
aukštai klarnetais besiliejančios,
net Šuberto Piemenaitės dainos
lyrišku sopranu,

nuklystančios
iki užmiesčio kalvėlių,
nubyrančios — nušokinėjančios
nuo medžio iki medžio
placiųjų sodų ūksmingiausiose
šakų-šakelių pynėse,
raibuliuojančiose žalių
žaliausiose
pievutėse ir pievose sklindančios

Medžiai ryto laisvė
1999 m. Chicago

Lietuvos kultūros naujienos

DAILĖ IR TEATRAS

Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre, iki kovo 7 d. vyko didelė paroda *Scenos akis. Dailė ir teatras*. Savo kūrinius, nagrinėjančius problematišką teatro ir dailės santykį, ekspozitavo 19 pagarsėjusių Vakarų Europos dailininkų.

Parodos rengėjai — Šiuolaikinio meno centro, Vokiečių kultūros institutas — pakvietė Lietuvos dailininkus pradėti dialogą su teatru ir masytį apie režisūros, inscenizacijos, scenos, aktorių ir publikiškos ansamblių.

Parodoje eksponuoti užsienio dailininkų darbai, orientuoti į literatūrinę medžiagą. Autoriai tai grindžia savom, originaliom sąvokom. Naujų, savitų impulsų pateikė nemažai parodos eksponatų.

Parodoje buvo darbų, kurie neapnoka žinomų mūsų teatro dailininkų darbų, daug ko nauja jiems nepasako. Bet buvo ir kūrinių, galinčių paskatinti Lietuvos scenografus ieškoti naujų, dar neįbandytų išraiškos priemonių, galinčių padėti pajavinti, pagilinti atžvilgiu atkreiptą dėmesį Fluxus meną primenantis Wolf Vostell kūrinys — *Modelis su integravta garso juosta*. Be kitų įdomių detalių, jame yra ir nauja liudijantis dailininko išrašas „Fluxus Har Fe“.

Rengėjų nuomone, ši paroda — tai kvietimas dailininkams naujai pamąstyti apie teatrą, nekartoti seniai žinomų dalykų, atmesti šablonus; kad galėtų atsirasti kažkas nauja.

EKSLIBRISU KONKURSAI

Siemet sukanka 400 metų kai Vilniaus universiteto spaustuvė išspausdino lietu-

vių raštį: pradininko kunigo Mikalojaus Daukšos parengtą ir į lietuvių kalbą išverstą lenkų jezuito Jakobo Vujeko *Postilę* (*Postilla Catholica*, 1599 m.).

Kėdainių M. Daukšos viešoji biblioteka, dalyvaujant Šiuolaikinio ekslibrisų muziejui, paskelbė tarptautinį ekslibrisų (knygos ženklų) konkursą *Ex libris. Daukšos Postilei* — 400.

Konkurso tikslas — įprasminti lietuvių raštijos pradininko kanauninko Mikalojaus Daukšos asmenybę, jo gyvenimo, ganytojiškos ir literatūrinės veiklos vietas.

Ekslibrisai gali būti „in memoriam“ arba skirti dabartinėms mokslo, meno, kultūros ir kitoms žymioms asmenybėms, bibliotekoms ar lietuviškoms organizacijoms.

Konkurso komisijai siunčiant ekslibrisus būtinas įrašas *Ex libris. Daukšos Postilei* — 400, o taip pat pasirinkto pavaizduoti asmens ar organizacijos, institucijos vardas. Ekslibrisai be knygos ženklo savininko ar organizacijos įrašo į konkursą nepriimami.

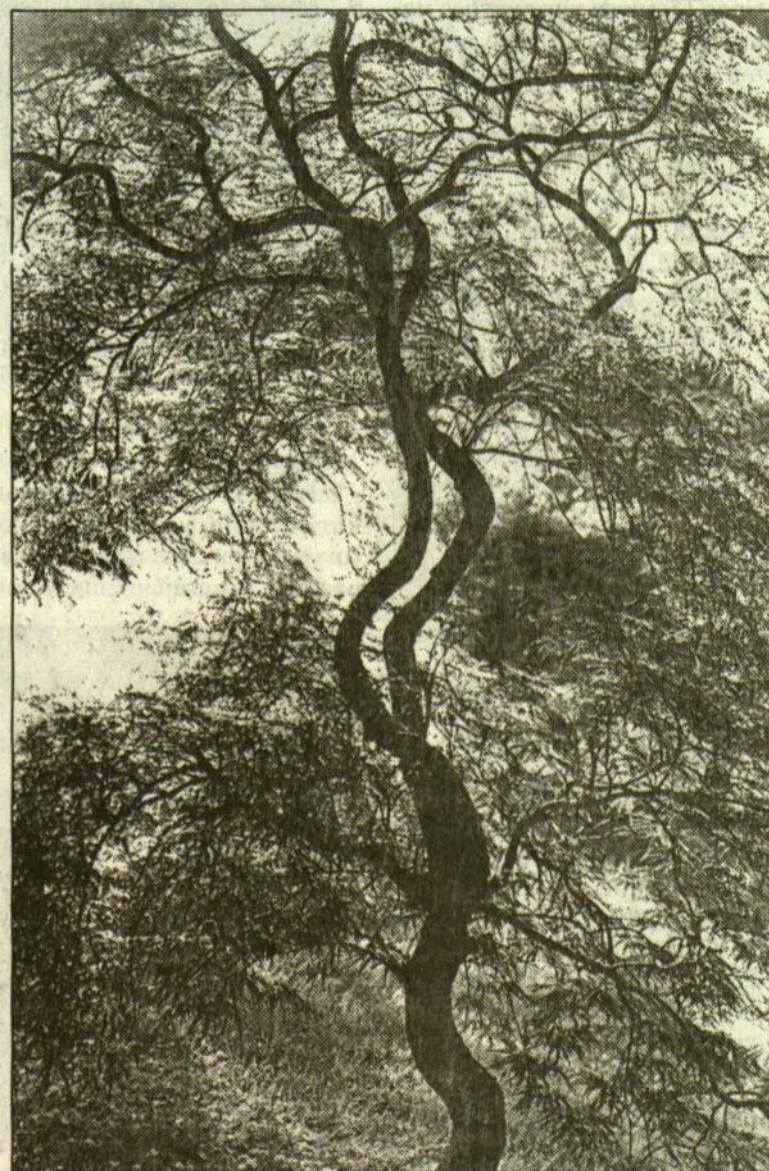
Ekslibrisų kiekis neribojamas. Ilgiausia kraštinė — 15 cm. Ekslibrisai turi būti atlikti grafikos technika. Juos konkursui reikia atsiųsti iki šių metų rugsėjo 1 d. tokiu adresu: Tarptautiniam ekslibrisų konkursui. Kėdainių M. Daukšos viešoji biblioteka, Didžioji rinka 11, LT-5030, Kėdainiai.

Konkurse kviečiami dalyvauti išeivijos dailininkai.

Algimantas A. Naujokaitis

• Ir niekuo kitu tauta neapreikš savo širdį, sielą ir dvasią taip, kaip savo kalbą.

Vydūnas

Nuotr. Algimanto Kežio.

I tėvynę amžinam poilsui 1998 m. lapkričio mėnesį buvo parvežti Lietuvos diplomatinio šefo, buv. užsienio reikalų ministro Stasio Lozoraitis ir jo žmonos Vincentos Lozoraitienės palaikai.

Nuotr. Eltos

Filmas apie Lietuvos diplomatinio vadovą

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Padedant Lietuvos Užsienio reikalų ministerijai, režisierius Juozas Sabolius ir istorikas Vytautas Žalys sukūrė televizijos filmą *Lietuvos diplomatinio šefo*. Šis dokumentinis filmas žiūrovus supažindina su Lietuvai, jos laisvės bylai daug nusipelnusiu diplomatu Stasiu Lozoraitiu (vyresniuoju).

Nors jis iš tiesų daug nusipelnė, bet vengėme tuščių panegyrikų, ekrane vaizduodami jo gyvenimą ir vaisingą veiklą, stengėmės būti objektyvūs, nešališki, — sakė vienas filmo kūrėjų V. Žalys.

Filmas nušviečia S. Lozoraitio gyvenimą nuo pat vaikystės iki paskutinių dienų. Diplomatinio šefo sūnus Stasys, taip pat žymus diplomatas, dar gyvas būdamas, nufilmuotas Kaune, buvusiuose, dabar apgruvusiuose tuometinės Lietuvos vyriausybės namuose, kurių antrame aukšte maždaug 1920 m. gyveno Lozoraitių šeima. S. Lozoraitis — jaunesnysis prisimena savo vaikystę, diplomato karjerą pradėjusį savo tėvą. Kadrai nukelia į Kauno Vytauto bažnyčią, kurioje Lozoraitis sutuokė, pasakė gražų pamokslą Tumas-Vaižgantas.

Stasys Lozoraitis pasakoja apie tėvo diplomatinę tarnybą Berlyne, Romoje, kur jis buvo pasiuntiniu prie Šventojo Sosto. Pabrėžiama, kad jo pastangomis buvo išlyginti, pagerinti tuomet pasiję Lietuvos vyriausybės santykiai su Vatikanu. Jame netrukus Lietuvos diplomatas pelnė Šv. Sosto simpatijas.

Filme yra kadrai, iki šiol dar nerodyti Lietuvoje. Juose užfiksuoti Antanas Smetona, Jurgis Baltrušaitis, Oskaras Milašius, daug kitų prieškarinės nepriklausomos Lietuvos politinių ir diplomatinių veikėjų. Seni dokumentiniai kadrai vaizduoja tuometinį Kauną, Berlyną, Paryžių, Romą, šių miestų gyvenimą, svarbiausius įvykius, politinius vadovus. Įspūdingi kadrai, rodantys mūsų ambasadoje Paryžiuje tuomet dirbusį Oskarą Milašį. Jis išpranašavo tai, ką nujautė ir S. Lozoraitis — Lietuvos sovietinė

okupaciją, klastingą Molotovo-Ribbentropo paktą, karą, Lietuvos žmonių trėmimą į Sibirą.

Filme pabrėžiama, kad S. Lozoraitis telegramoje iš Romos perspėjo Merkio vyriausybę apie sovietinės Rusijos užmačius. Deja, perspėjimų nepaisyta. Išryškintas okupacijos išvakarės prezidento A. Smetonos išsakytas S. Lozoraitio paskyrimas teisėtu pirmuoju Lietuvos valdžios asmeniu, diplomatinio šefu. Jo 1940 m. rugpjūčio mėnesio telegrama, kad bolševikų įrankio — vadinamojo liaudies seimo nutarimai neprivalomi lietuvių tautai, kad užsienyje visokiais būdais bus siekiama Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

Įspūdingi filmo kadrai, vaizduojantys gražų Lietuvos atstovybės pastatą Romoje. Sovietų atstovams reikalaujant, S. Lozoraitis atsisakė jiems perduoti Lietuvos atstovybės raktus. Juos sutiko atiduoti tik Italijos valdžios atstovams. Šie raktus, deja, vis vien atidavė rusams. Diplomato įžvalga gali padėti ir dabar, pagalvoji, žiūrėdamas tuos kadrus. Jei mūsų diplomatinio šefo S. Lozoraitis raktus perdavė Italijos valdžios atstovams, jie ir šiandien tuos raktus ir pasiuntinybės pastatą turėtų perduoti dabartinei nepriklausomai Lietuvai.

Ištrigo ir tie filmo kadrai, kurie liudija, jog išvarant Lietuvos diplomatus iš atstovybės pastato, Lozoraitis žmona nu-

Trys karštos dienos knygų mugėje

REMIGIJUS MISIŪNAS

Idomiai klostosi paskutinieji tokstantmečio metai lietuviškai knygai. Dar neišblėso jos 450-jo jubiliejaus minėjimo įspūdžiai, o šiemet į Lietuvą atkeliavo pirmoji jos istorijoje tarptautinė knygų mugė, prieš tai aplankiusi Taliną ir Rygą.

Tiesa, buvo akimirka, kai atrodė, jog dėl organizacinių nesklandumų mugė nepasieks Vilniaus. Laimė, buvo laiku susigriebta ir darbo ėmėsi didelis organizatorių būrys iš Kultūros ministerijos, leidėjų ir knygų prekybininkų sąjungų, Atviros Lietuvos fondo ir LITEXPO. Jų bendrą pastangų dėka, paroda, surinkusi nemenką dalyvių būrį iš Baltijos valstybių, Lenkijos, Rusijos, Vakarų Europos kraštų, atlapojo savo vartus lankytojams vasario 18-tą.

Iš pradžių kai kurie Lietuvos leidėjai, dalyvavę ne vienoje didelėje knygų parodoje, kiek atlaidžiai šypsojosi, dairydamiesi po LITEXPO sales: ne Frankfurtas, bet — pagal Jurgį ir kepurę. Tačiau kepurė puikiai tiko — nors Vilniaus mugės plotas buvo nepalyginamas su Frankfurtu, bet ir čia buvo galima atmušti kojas, einant nuo stendo prie stendo, akys raibo nuo knygų

kirpo ir paliko gulėti čia jos sodintas žydinčias gėles. Paskirsta Lietuva, nukirstos ir atstovybės gėlės...

Kadruose — pokario išsivijos organizacijos, visuomenės veikėjai, prof. T. Remeikis, kaunaininkas Tulaba. Jie ir kiti apgailestauja, kad tarp išsivijos organizacijų pasireiškė nesutarimai, skaldymasis. Rodomos JAV išsivijos, S. Lozoraitis ir jo sūnų, kitų diplomatų pastangos iškeliant Lietuvos laisvės bylą. Pabrėžiama S. Lozoraitio žygiai Romoje, kitose užsienio sostinėse, Lietuvos atstovybėje Vašingtone, Čikagoje nenustojusios veikti konsulato pastangos kitų šalių vyriausybės primenant Lietuvos bylą. Tos ir kitos veiklos dėka beveik visų Vakarų šalių vyriausybės nepripažino Lietuvos okupacijos.

Užfiksuoti paskutiniai Lietuvos diplomatinio šefo gyvenimo metai, jo sūnų diplomatinė veikla. Ekrane skamba sūnaus — Stasio Lozoraitio žmonos Danielos gražūs žodžiai apie jos uošvio kilnią asmenybę ir veiklą.

Filmo pabaigoje iš ekrano prabyla dabartinis mūsų prezidentas Valdas Adamkus. Pasak jo, Lietuvos diplomatinio vadovo Stasio Lozoraitio vardas tapo pastangų už Lietuvos nepriklausomybę simboliu.

Filmo premjera įvyko Nepriklausomybės šventės — Vasario 16-sios dieną.

gausos ir margumo, o kur dar renginiai, nuo kurių įvairovės svaigo galva ir ėmė apmąstas, kad negali visur spėti.

Paroda prasidėjo tradiciškai: nuo aukštų valstybės pareigūnų kalbų, juostos perkirpimo, o tada susirinkusi minia plūstelėjo į parodų sales, pradėdama trijų dienų maratoną. Jo metu buvo galima ne tik susipažinti su knygomis, bet ir pajusti leidybos būklę Lietuvoje bei jos naujienas.

Bene didžiausia tai, kad parodoje viešai debiutavo neseniai veiklą pradėjusi viešoji įmonė „Lietuviškos knygos“. Jos tikslas — lietuviškų knygų eksportas į užsienį ir, to siekdamas, įstaiga užsiims lietuvių autorių kūrinių propagavimu užsienyje, vertimų rėmimu užsienio leidėjams, tarpininkavimu parduodant lietuviškų knygų autorines teises bei lietuviškas knygas užsienio įstaigoms. Be to, ji kaupia ir platina visapusišką informaciją apie Lietuvoje leidžiamas knygas. Įstaiga užsimojo dideliems darbams ir telieka jos steigėjas — leidėjams ir Kultūros ministerijai — palinkėti visokeriopos sėkmės.

Budama bendru trijų Baltijos valstybių renginiu, mugė dar kartą patvirtino, kad net ir knygų leidimoje tolimiems užsieniečiams mes liekame vienu regionu. Norime ar ne norime, tačiau taip yra dėl mūsų kraštų kultūrinių tradicijų panašumo, rinkų mažumo ir menkos perkamosios gyventojų galios. Neretai didžiosios Vakarų leidyklos parduoda savo knygas vienai kuriai nors Baltijos valstybių leidyklai su sąlyga, kad ji bus išleista ir kitose dviejose. Tiesa, trijų kraštų leidėjų bendradarbiavimą apsunkina jose veikiančių įstatymų skirtumai.

Idomu, kad skirtingai nuo kitų Rytų Europos valstybių — Lenkijos, Vengrijos, Čekijos ir kitų — didžiosios Vakarų leidyklos pražioposio progą įkelti savo koją į Baltijos kraštus ir įsteigti čia savo skyrius. Sako, nėra taisyklės be išimties, taip ir ši kartą — viena leidykla („Egmond“ iš Danijos) vis tik spėjo įsitvirtinti visų trijų valstybių vaikiškų knygų rinkose, tačiau daugiau vargu ar kam bepavyks. Per nepriklausomybės metus įsisteigusios ir nuo nullo savo veiklą pradėjusios Lietuvos leidyklos per keletą metų įgavo patirties, pažino savo pirkėjų poreikius ir neįsilei į savo rinką jokių prašalaidžių.

Kol kas tik profesionalai — leidėjai, knygų prekybininkai ir bibliotekininkai — pastebėjo naują reikšmę Lietuvos knygų padangėje. Kaip tik mugės dienomis buvo išleistas Vakaruose gerai žinomo katalogo „Books in print“ lietuviškas variantas „Lietuviškos knygos 98“. Jame galima rasti informaciją apie visas prekyboje esančias knygas. Tiesa, labai lakoniška — apie autorių, pavadinimą, leidėją, platintoją.

Su naujai pasirodantiomis knygomis pasiryžo supažindinti kitas leidinius — „Knygų aidai“, kur bus talpinamos jų recenzijos — leidėjai iš „Aidų“ leidyklos. Matyt, ir jie pasinaudojo panašiu, Vakaruose leidžiamu referatinių žurnalų patirtimi. Pirmasis leidinio numeris taip pat buvo pristatytas mugėje. Tiesa, jis daug plonesnis nei jo giminačiai vakaruose ir to-

kiuje nedidelėje šalyje kaip Lietuva jam bus nelengva išgyventi.

Mugė pažymėtina ir dar vienu dalyku. Dauguma Lietuvos leidėjų buvo kone pamiršę tokį labai reikalingą darbą, savo leidinių katalogus. Mugė bent jau jos dalyvius privertė pasitempti ir pateikti nors minimaliausią informaciją apie save ir savo leidinius, kuria galės pasinaudoti knygynai. Reikia tikėtis, kad leidėjai to nepamirš ir nors kartą per metus išleis savo leidinių katalogus, nes tai naudinga ir pirkėjams, ir jiems patiems.

Mugėje nutiko daug nuostabių dalykų, tačiau pats nuostabiausias — lankytojai, kurių per tris dienas buvo daugiau kaip trisdešimt tūkstančių. Tai pralenkė visų drąsiausias viltis: tiek „LITEXPO“ darbuotojų, kurie, nesitikėdami komercinės sėkmės, suteikė dalyviams nemokamai ekspozicijų plotą tiek leidėjams, tiek rašytojams. Vienas iš jų — Ričardas Gavelis — seminare, skirtame Baltijos šalių knygų rinkai, kalbėdamas apie neįtikėjamą rašytojo situaciją Lietuvoje, prisipažino, kad jam tokia lankytojų gausa pats didžiausias netikėtumas. Ir, žinia, džiugus, suteikiantis vilties, kad ir po to žmonės lankysis knygynuose ir pirs knygas, taip pagerindami ir rašytojų gyvenimą.

Aišku, negali užmerkti akių prieš tą aplinkybę, kad parodoje buvo galima nusipirkti knygų pigiau nei knygynuose, tačiau ir šiuo „saldainiuku“ negali paaiškinti tokios gausos. Juoba, nereikia pamiršti, kad „LITEXPO“ rūmai yra gana atokiai nuo miesto centro ir juos nelengva pasiekti. Tad telieka dar kartą atsiminti nepaaiškinamą lietuvių skaitomybę, kuris iki šiol perka bei skaito rimtas ir nerimtas knygas. Tuo niekuo neatsitesti leidėjai ir, šio fenomeno skatinami, tęsia savo darbą.

Mugė atėjo ir išėjo. Ji — keliaujantis svečias, kas du metai aplankantis vieną iš trijų Baltijos šalių sostinių. Aritmetika paprasta — kitos knygų mugės Vilnius sulauks po šešių metų, bet apetitas ateina bevalgant: mugės organizatoriai, paskatinti jos sėkmės, nenori tiek laukti. Sklando idėja surengti naują mugę jau kitais metais. Ką gi, kaip sakoma, iš jų lūpų — Dievui į ausį. Manau, kad daug kas tuo apsidžiaugtų.

Bus taip ar ne, kol kas tvirtai galima pasakyti vieną dalyką: Lietuvoje įvyko pirmoji tarptautinė knygų mugė, tapusi neeiliniu įvykiu kultūriniame Lietuvos gyvenime.

LIETUVA NETEKO YPATINGO DRAUGO

Lordas Yehudi Menuhin.

Š.m. kovo 12 d. Berlyne mirė visame kultūringame pasaulyje žinomas ir gerbiamas kompozitorius, smuikininkas lordas Yehudi Menuhin, sulaukęs 92 metų am-

Knygų mugėje susitikę (iš kairės) vilnietis poetas Vladas Šimkus ir klaipėdietis rašytojas Juozas Marcinkus.

Nuotr. Algimanto Žiziūno

žiaus.

Su jo mirtimi ir Lietuvos muzikos pasaulis neteko ypatingo bičiulio, nes lordas Menuhin daug kartų buvo lankęsis Lietuvoje, vasaromis dalyvavęs Pažaislio muzikos festivaliuose ir kituose muzikiniuose renginiuose, kur jis ir dirigavo, ir pats smuiku atliko dalį programos. Jis taip pat aukštai įvertino Lietuvos didžiųjų orkestrų bei solistų pasiekimą menini lygį.

Yehudi Menuhin buvo žydų kilmės, turėjo trijų valstybių pilietybę (JAV, Šveicarijos ir Anglijos), bet iš tikrųjų priklausė visoms tautoms, visam pasauliui, nes muzika buvo jo kalba, kurią visi suprato. Lordo titulą jam suteikė Didžioji Britanija 1993 metais, bet pirma jis turėjo tapti to krašto pilietybe. Ne viena valstybė (įskaitant Lietuvą) lordui Menuhin yra suteikusi garbės doktoratus bei kitokius žyminis ir ordinus. Beveik 70 metų savo gyvenimu jis buvo atidavęs muzikai ir palikęs joje gilius pėdsakus.

R.D.

A. ŠILEIKOS NOVELĖ PRISTATYTA APDOVANOJIMUI

Kanados rašytojo Antano Šileikos naujosios knygos-novelės *Buying on Time* pagrindinis herojus — lietuvis imigrantas, su savo šeima besikuriantis Toronte. Šeima visai stengiasi pasistatyti namą ir, neturėdama pakankamai pinigų, šį darbą pradeda nuo rusio, kuriame iš pradžių ir gyvena. Tėvas, šeimos galva, — stipraus charakterio, užsispyręs, taupus, religingas, ir trys jo augantys sūnūs sunkiai jį supranta. Nesistengdamas pritaipyti prie Kanados gyvenimo bei papročių, šeimos tėvas dažnai savo berniukams sukelia gėdą ir nemalonumų. Laikei bėgant, tėvas ir visa šeima pagaliau išmoka pirkti daiktus išsimokėjimui.

Toks šios angliškai parašytos A. Šileikos knygos pagrindinis siužetas. Knygos ištraukos praėjusiais metais buvo skaitomos per SBC radiją. *Buying on Time* knygos autorius gyvena Toronte ir Humboldt College dėsto anglų kalbą bei literatūrą. Naujoji autoriaus novelė pristatyta 1998 m. Stephen Leacock Medal for Humour apdovanojimui. Apdovanojimų komisijos pirminkas Jean Dickson pabrėžė, kad 1998 m. konkursas įdomus tuo, jog medaliui už humoro pristatytai labai gerai žinomi autoriai: Paul Quarrington, Mordecai Richler, Carol Shields, Sandra Shamus ir Antanas Šileika. Šis apdovanojimas tikrai vertingas, nes humoras yra sunkiausiai perteikiamas literatūros žanras.

Be knygos *Buying on Time* (Porcupine's Quill, Inc. 68 Main Street, Erin, Ontario, Canada, NOB-ITO), Antanas Šileika yra išleides ir knygą *Dinner at the End of the*

World (Mosaic Press, Oakville-Buffalo-London, 1994). Abi knygas galima įsigyti Toronto knygų parduotuvėse.

Linda Garastaitė-Šileikienė

GYVOSIOS ISTORIJS PROGRAMA

Vilniuje, Signatarų namuose, buvo pristatyta Lietuvos istorikų ir Kultūros ministerijos parengta *Gyvosios istorijos programa: istorinė kultūra šiuolaikinės sąmonės formavimui*.

Pasak pagrindinio šios programos rengėjo, žinomo istoriko, Nacionalinės premijos laureato Alfredo Bumblausko, *Gyvosios istorijos programa* buvo sumanyta ruošiantis paminėti Lietuvos tokstantmečio, kuris yra ne tik istorijos mokslo, bet ir lietuvių tautos istorinės sąmonės faktas. Šios programos svarbiausias tikslas — naudojant šiuolaikines informacijos priemones ir daktikos principus ugdyti autentišką mąstymą, kuris, atsisveglindamas į istorinę praeitį, kurtų dabartinę kultūrą su perspektyva į ateitį.

Algimantas A. Naujokaitis

PRISIMINTAS KOMPOZITORIUS A. MIKULSKIS

Muz. Alfonsas Mikulskis.

Ona Mikulskienė, kanklių muzikos pedagogė, jau keleri metai gyvena Lietuvoje, kur tebeprisireišia muzikinėje veikloje. Jos iniciatyva buvo paminėta jos vyro kompozitoriaus Alfonso Mikulskio 15 metų mirties sukaktis jo gimtinės Pušaloto bažnyčioje 1998 m. spalio 18 d. A. Mikulskio Mišias „Už kentičią Lietuvą“ giedojo ansamblis „Lietuva“, dirigavo A. Kriūnas.

Dabartiniu laiku Ona Mikulskienė yra susirūpinusi išleisti vyro kompozicijas, skirtas jaunimui. Ona Mikulskienė yra labai dėkinga Leonui ir Danutei Petroniams, to leidinio mecenatams, kurie finansinę paramą leidiniui „Dainuojanti jaunystė“ jau yra įteikę. Taigi leidinio darbas vyksta visu tempu ir greitai laiku Lietuvos jaunimas juo galės pasinaudoti.

S. Sližys

Lietuvos diplomatinio šefo, buvusio Užsienio reikalų ministro Stasio Lozoraitis, vyresnysis su V. Sidzikausku prie Pavergtų Europos kraštų asamblėjos plakato. Nuotr. Vytauto Maželio

PAGIRIAMASIS ŽODIS ŠVILPYNEI IR LIETUVIŠKAM JUNGTUKUI „JEIGU“

Penkiametis berniukas iš prie Biržų esančio Lyglaukių kaimo vienišio, prispaudęs nosikę prie lango stiklo, žiūri į po sniegu pasislėpusius laukus, mato žalią ar baltą drobę suvystytą mišką, pievą, neperregimą tolumą. Nusibodus žiūrėti, iš lipnios, plastilino vadintos, medžiagos lipo viską, ką vien vaiko vaizduotė gali padiktuoti.

Jeigu ne tas apsišarmojęs senelio trobos stiklas, vaikiška vienatvė, tai gal nebūtų pirmosios išdrožtos švilpynės ir prisiminimas apie ją seniai būtų išgaravęs iš medžio skulptoriaus Algirdo Petrausko galvos.

Jeigu ne anoji dūdelė, tai gal nebūtų ir vėliau, jau keturiolikmetio vyruko pasidirdintose gitaros.

Pirmas rimtas drožinys po švilpynės buvo iš pasakos parsivestas kupriukas muzikantas. Pirmojo niekados niekam nepardavė ir nepadovanojo. Pasilikęs namuose, kaip nebylus „dininkas“, žinas ir saugas iš už jo paslaptį: Algirdas tikėjo ir tebetiki pasakos nuostata — kas nuskriaustas — bus apdovanojamas.

Jeigu ne tobulai ribota sovietinė valdžia bei menams taikyta jos „kvant“ sistema, neturėtume šiandien medžio prakalbintojo Algirdo Petrausko. Anuomet Lietuvoje šiukštu nebuvo galima drožti, lipdyti, tapyti (net — matyti) ką užsigėdus. Norėjusieji nors plyšelio laisvės ir savarankiškumo tautodailininkai privalėjo dalyvauti tuomet vadintose zoninėse parodose. Bet ir dalyvaus trijose zoninėse, dar reikėjo respublikinės. O jei jau į tą patenk — liaudies meistro vardas garantuotas. Algirdas tą vardą pelnė, išdroždamas astronomą Šmukštara (kaimo šviesuolis, bet ir pajukos objektas, nes, įsigijęs teleskopą, išdriso brautis į dangaus žvaigždynų

paslaptis). Algirdo rankos sukūrė skulptūrinį groteską be proporcijų. Nors drožimo būdas ir nebuvo liaudiškas, Šmukštaras, — grynakraujis liaudies atstovas, padėjo Algirdui tapti pilnateisiu liaudies meistru. Savo darbų daugiau viešai nerodė, parodose nedalyvavo ir jų nesapnavo. Kolekcionierių nebuvo užmirštas, po jų apsilankymo dirbtuvėje, į kelią vis išlydėdavo savimi sušildytas, medžio širdimi plakti pradėjusias, skulptūras.

Jeigu ne pažintis su pranciškonu vienuoliu tėvu Stanislovu Dobrovolskiu, dar kažin kaip būtų susiklosčiusi naujai iškepto liaudies meistro kūrybinė biografija. Draugas nuvežė Algirdą į Paberžę, ten jis išėjo restauravimo darbų pažnyčiose pradžiamokslį. Pradėta nuo barzdų, lazdu ir angelų sparnų, nueita iki originalių medžio skulptūrų, išraiškių stacijų Uliūnų bažnyčiai, ne-tradicinio altoriaus Nidoje.

Algirdas Petrauskas skulptūras drožia jau aštuoniolika metų.

Jei ne gerosios „babos“ (močiutės, senelės, senolės...) vaikystėje sekto pasakos apie lydeką („man panorėjus, lydekai įsakius — tebūnie...“), Kaledų senį (išidėmėkime — Kaledų), jos pačios kurtos savitos poemos, deklamuotos Algirdui ir medžių draugijai, jeigu ne dar vaikystėje atrastas miškas, kažin, ar taip nuolankiai paklustų jo rankoms liepos pliauska, be didesnio pasipriešinimo virstanti tuo, ką savyje sumano ar pamato skulptorius. Jei ne gyvybiškumu ir energija spinduliuojanti vaikystės senelė, supažindinusi su miško tylos muzika, šlamėjimų, šnaresių ir šnibždesių prasme, tikriausiai iki šiol nebūtų supratęs, kuo ažuolas skiriasi nuo liepos. Dabar pažįsta ne tik medžius, bet neklysdamas gali pasakyti, kur, kaip, kuris

Algirdas Petrauskas. Šv. Jurgis.

augęs. Vieniškumo spalva ir kietumu pažymėtas palaukės vėjuose svyravęs medis, o visai kitaip kalto paliestas atsilieps miškinis, tas, kurio šaknys giliai ir arti, o šakos tvirtai lyg rankomis susikibusios, susipynusios, viena kitą palaikančios.

Jeigu ne Jaunimo centro Čiurlionio galerijos direktorius Algimantas Janušas, apie panevėžietį medžio skulptorių Čikagos visuomenė nebūtų nei girdėjusi, nei jį bei jo medinukus regėjusi. A. Janušo pakviestas, padrasintas, įtikintas, jo globojamas A. Petrauskas sausio 29 d. surengė pirmąją asmeninę parodą, atėjusiems leidęs iš artiau susipažinti su dvidešimčia medinių stebukliukų ir spalvotomis Uliūnų bažnyčios stacijomis — fotografijos.

Algirdo Petrausko skulptūros išraiškingos, gyvos, pasižymincios jėga, patrauklios. Jausmų gama atsispindi skulptūrų veiduose, kai kurie kuriniai skulptoriaus noru sušildyti švelnia ironija. Talantą ir patirtį rodant, šventųjų skulptūras išduoda su-rastose netikėtose detalėse. Šv. Povilas, buvęs karžygys, įtikėjęs Kristaus mokslu, metęs karines užmačias, tampa apaštalu. Algirdo skulptūroje jis glaudžia prie širdies knygą, bet ir kardas matyti visu ilgumu. Slibiną tramdantis šv. Jurgis įdomus ne tik apžiūrintiems. Autoriui buvo nelengva, bet įdomu: „Ne arkli, ne gegutę, ne šunį, o drakoną turėjau sukurti. Anotaciškai jis niekur nepavaizduotas, o gamtoje atitiktis nėra“.

Jeigu ne Lietuvos dailės muziejaus direktorės Dalios Šlenienės svetingumas, tai Algirdo medžio skulptūros nebūtų vasario pabaigoje ir kovo pradžioje džiuginusios Lemonto apylinkių meno mylėtojų.

Jeigu ne Lietuvos kunigų delegacijos kelionė į Lenkiją, tai Algirdo portretinė skulptūra „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“ būtų pasilikusi Lietuvoje. Dabar ši skulptūra yra Vatikane, — ši Algirdo

darbą kunigai padovanojo, tuomet Lenkijoje besilankančiam popiežiui Jonui Pauliui II.

Medžio skulptoriaus amatą įvaldžiusių, farpe sklando baisokas teiginys — esi prastas stalius, jei visai pirštai sveiki. Geri, tobulumo pasiekę drožėjai, neturi dviejų, kartais trijų pirštų. Algirdas save dar vis laiko pradžiamokslu, iki šiol praradusiu tik vieną. 1988-aisiais iškilo į stakles, gydytojai gražiai suadė, bet tuomet buvo susirgęs stipriai potraukiu keliauti ir vienuolikos siūlių išardymą atliko Uzbekijos gydytojai. Su pirštineis prie besisukančių prietaisų negalima dirbti, akių nepripažįsta. Kiti dirba prie stalo arba ant stovo, o Algirdas — ant kelių. Ekspresyvisis meistras buvo nusipjovęs ausį (galima tik įsivaizduoti tą rankos mostą!). O kiek gerų kelių supjaustytų!

Kaip ateina įkvėpimas, lakoniškai pasakoja pats skulptorius: „Vartai, vartai, pakele, padėdi medžio gabalą, surūkai cigarete, išgeri kavos, dar pakartoji, paskambini, gal nueini į parduotuvę 'ko nors', bet kai pratrūksta! Šv. Petras užgimė per neįtikėtinai trumpą laiką — 4 dienas, o 'Drakonas' — per 100 valandų“.

„Ar įmanomos pataisos užbaigus darbą? Žinoma! Kodėl ne? Kuprotą ištaiso karstas, o nepavykusią skulptūrą — krosnis.“

Jeigu ne įgimtas darbštumas, pasiaukojimas savo pasirinktam medžio drožėjo amatui, argi galėtų Algirdas ištartį tokį sakinį: „Išėjinių rūbų neturiu. Yra tik gyvenimo rūbas. Visų pinigų neuždirbsi“. Pripažįsta turįs du pašaukimus — kurti ir mokėti džiaugtis. Didžiausia yda, kurią mielai perleistų priešui — niekada nežino, ką darys rytoj.

Trečioji A. Petrausko medžio skulptūrų paroda veikia Lisle miestelyje esančioje Benediktinų kolegijoje. Jeigu prasilensite su juo į ten, norint skulptūras pamatyti, teks Algirdo paieškoti, — jo planuose esama ir daugiau

ATVYKSTA ANSAMBLIS „KANKLĖS“

Balandžio mėnesio antroje pusėje sulauksime kultūrinio suvenyro iš mūsų mylimos tėvynės — Lietuvos Dailės muziejaus ansamblio „Kanklės“. Praėjus trejiems metams po sėkmingų gastrolių JAV-se, ansamblis grįžta su nauju, spalvingu, kruopščiai tobulinamu repertuaru. Ketvertą savaikių užtruksiančių gastrolių metu ansamblis „Kanklės“ koncertuos Waterburyje (bal. 16), New Haven (bal. 17), New Yorke (bal. 18 d.), Putname (bal. 21), Kearny, NJ (bal. 23 d.), Philadelphiaje (bal. 24-25 d.), Washingtone, D.C. (bal. 29 d.), Baltimorėje (bal. 30 d.), Detrote (geguž. 2 d.), Lemonte (geguž. 7 d.) ir Čikagoje (geguž. 8 d.).

Ansamblis „Kanklės“ yra ilgas metus brandintas profesionalus muzikinis vienetas. Jo ištakos — nuo 1971 metų gyvuojantis kanklių trio, surengęs daugiau kaip 600 koncertų Lietuvoje ir užsienio kraštuose. 1992 m. Lietuvos Muzikos akademijos docentės Linos Naikelienės iniciatyva persiorganizuota į šešių asmenų ansamblį „Kanklės“, spėjusį surengti per 300 koncertų Lietuvoje ir užsienyje. Ansamblio pagrindas: trys koncertinės kanklės, dvi aukštosios birbynės ir dainininkė. Ansamblio repertuaras — įspūdingas lietuvių muzikos spektras: nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. „Kanklės“ senąjį instrumentinį folklorą atlieka senovinėmis kan-

klėmis, skuduciais, diatoninėmis birbynėmis, lumzdeliais, Sekminių rageliais, ožragiais, o specialiai ansamblui parašytus kompozitorių kūrinius — koncertiniais instrumentais. Ansamblio vadovės L. Naikelienės įsitikinimu, autentiški liaudies instrumentai turi savo repertuarą, koncertiniai — savo. Jie vieni kitiems netrukdo. Ji ne kiek neabejoja patobulintų liaudies instrumentų privalumais. Tad ir ansamblio repertuare muzikos spektras nuo „Džukų polkos“ iki B. Dvariono operos *Dalia*, iki kompozitorių J. Juozapaitio, V. Mikalausko, A. Lapinsko, V. Bartulio, J. Talat-Kelpšos, J. Pauliko, J. Tamulionio, A. Bražinsko kūrybos.

Ansamblis sudėtyje kartu su ansamblio vadove kankliuoja Virginija Alenskienė, Aušra Juškevičienė, birbynes ir lumzdelius pučia Kastytis Mikiška ir Eugenijus Čiplies. Ansamblio „Kanklės“ solistė Aušrinė Stundytė — garsios operos solistės Irenos Milkevičiūtės mokinė. Visi šeši ansamblio nariai yra Lietuvos Muzikos akademijos auklėtiniai.

Nuo įsikūrimo 1992 metais ansamblis, garsindamas Lietuvos vardą, yra koncertavęs Šveicarijoje (1992, 1997, 1998 m.), Prancūzijoje (1993 m.), Suomijoje (1994 m.), Vokietijoje (kasmet nuo 1993 m.), Danijoje (1998 m.), JAV-se (1994, 1996 m.), Kanadoje (1996 m.).

Lietuvos miestuose bei rajonuose koncertus organizuoja Lietuvos Muzikų draugija. 1996 m. „Kanklės“, gastroliuodamos JAV, surengė 18 koncertų vienuolikoje miestų. Tuo metu pasirodė per Illinois universiteto Čikagoje rektorius priėmimą, koncertuota Nebraskos universitete Omaha, rasta laiko koncertuoti ir Čikagos aukštesniosios lituanistinės mokyklos jaunimui.

Ansamblis „Kanklės“ viešnagė JAV-se iniciavo Šv. Andriejaus lietuvių parapijos Philadelphiaje administratorių kun. Petras Burkauskas. 1996 m. išgirdęs ansamblio koncertą Philadelphiaje, jis ryžosi ansamblį pakviesti į š. m. balandžio 24-25 d. įvyksiančias parapijos įkūrimo 75 metų ir kun. Burkausko 20-ties metų kunigystės jubiliejaus iškilmes. O pasikvietęs iš Lietuvos reprezentacinį meno vieneta, negi tenkinsies vien koncertais Philadelphiaje! Jubiliejinio komiteto vicepirmininkei Romai Krusinskienei pavyko suorganizuoti apšilimą su koncertu vienuolikoje vietovių. Koncertus organizuojant, daug talkino JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė ir Lietuvos fondas, sudarydamas galimybę ansamblui „Kanklės“ aplankyti ir lietuviams ne taip jau gausius telkinius. Lietuvių fondai ir koncertų rengėjams mūsų telkiniuose priklauso visų padėka ir parama.

Algimantas S. Gečys

TRISDEŠIMT METŲ SU METROPOLITAN OPERA

Luciano Pavarotti.

Praėjusieji metai vieninteliu, sau lygaus neturinciam tenorui Luciano Pavarotti buvo pažymėti ypatingu simboliu: tai 30-ties metų sukaktis nuo to laiko, kada jis *La Boheme* (G. Puccini) operoje, atlikdamas Rudolfo vaidmenį, pirmą kartą pasirodė Metropolitan („MET“) operos New Yorke scenoje. Per tą 30-ties metų laikotarpį su „MET“, atlikdamas 16-koje skirtingų operų pagrindinius tenoro vaidmenis, dainavo apie 160 kartų!

L. Pavarotti gimė 1935 m. (kai kurie šaltiniai nurodo kitus metus), Modena, Italijoje. Bal-

kelionių po Ameriką.

Tik pasakyk, Algirdai, ar išsaugojai tą vaikišką švilpynę, o jei taip, tai kur galėtume ją pamatyti?

Aldona Jurkutė

girdėjo milijonai žmonių.

Praėjusiais metais, ir dar anksčiau, pasitaikydavo, kad numatytame operos špėktaklyje Pavarotti nepasirodydavo. Buvo pradėta spėlioti ir nuogastauti, kad kažkas negerai bus atsitikę su jo balsu. Bet jis nuramino ir prašė neskubėti su spėliojimais. Jis nuo scenos nužengti dar nesirengė. Tik pažvelkite į mano tėvą, sako Pavarotti, jam jau 87 metai, bet jis dar vis tebegieda bažnyčios chore. Nepamirškite, kad jis esąs jo sūnus! Paskutiniu laiku jo balsui įtakos turėjo vaistai, kuriuos jam gydytojas yra pirašęs dėl padarytų kelio ir klubo operacijų.

Trečiadienį, kovo 31 d., su kaktuvininkui tenorui Luciano Pavarotti „MET“ operos rūmose rengiamas „Luciano Pavarotti 30 th. Anniversary gala“ pagerbimas. Tą dieną, 8 val. vakare (rytinio pakraščio laiku), bus statoma po vieną veiksmą iš trijų, pačių L. Pavarotti mėgstamiausių operų: II veiksmas iš *L'Elisir d'Amore* (Gaetano Donizetti), III veiksmas iš *La Boheme* (Giacomo Puccini) ir IV veiksmas iš *Aida* (Giuseppe Verdi).

Tuose trijuose operų veiksmuose pagrindinius tenoro vaidmenis atliks pats jubilaitas Luciano Pavarotti. Diriguos „MET“ operos meno vedėjas James Levine.

Tas pastatymas minėtą dieną ir valandą, per PBS TV bus matomas visame Šiaurės Amerikos žemyne (New Yorke kanalas 13, Čikagoje — 11).

P. Palys

BAŽNYTINĖS MUZIKOS KONKURSA

Vilniaus Arkikatedra bazilika, sostinės savivaldybė, Lietuvos liaudies kultūros centras ir Lietuvos Muzikos akademija surengė bažnytinės (religinės) muzikos konkursą. Pirmąsias premijas už choringą muziką pelnė kompozitoriai Leonidas Abarius, Saulius Jonkus ir Gediminas Purlys.

Algirdas Petrauskas. Šv. Kristoforas.

Lietuviškos knygos

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Tris dienas Lietuvos parodų centre Vilniuje veikė Tarptautinė Baltijos šalių knygų mugė. Tai pirmoji tokia mugė Lietuvoje. Ji vyksta kas dveji metai paėliui vienoje iš Baltijos valstybių sostinių.

Mugėje buvo eksponuojamos per du pastaruosius metus išleistos knygos. Dalyvavo ne tik Lietuvos, Latvijos, Estijos, bet ir leidybai bei prekybininkai iš Vokietijos, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Kanados, Lenkijos ir kitų šalių. Tad parodoje buvo marga knygų jūra. Mugės atidarymo proga surengtoje spaudos konferencijoje Lietuvos Knygų leidybų draugijos prezidentas V. Akelis sakė, kad per pastaruosius porą metų Lietuvoje leidyklos padėtis iš esmės pasikeitė. Leidybai jau pramoko orientuotis, susigaudyti knygų rinkoje, leisti pirkejams patrauklius, geros poligrafinės kokybės leidinius. Ankstiau dominavusios „Vagos“, „Minties“, „Mokslas ir enciklopedijų“ „Vyturio“ leidyklos užleido vietą privačioms, sugebančioms rasti naujų, lankstesnių veiklos formų, leidybos kryptių, derinančioms rimtos, mokslinės literatūros leidybą su komercine literatūra. Dabar Lietuvos leidyklos jau beveik pasidalinusias knygų rinką. Geriausiai vertiasi „Alma Litera“, „Vaga“, „Tyto alba“, „Pradai“, „Baltos lankos“, sugebančios kokybiškai leisti įvairią literatūrą, bendradarbiauti su garsiomis užsienio leidyklomis ir autoriais. Leidybai teigia, kad šiuo metu leidyklų konkurencija vis dėlto yra aštri ir jau pasiekė kulminaciją. Spėjama, kad jau šiemet prasidės mažesnių, silpnesnių leidyklų bankrotas. Norėdamos to išvengti, dalis smulkesnių leidyklų netrukus pradedančios jungtis į didesnius darinius.

Seminare pažymėta, kad šiemet gana smarkiai išaugo ir Lietuvos leidyklų konkurencija tarptautinėje knygų rinkoje. Vienos knygos išleidimo teisių kaina išaugo net 4 kartus.

Lietuvos leidyklas kol kas gelbsti užsienio leidybos stebintis lietuvių pomėgis skaityti dideles, storas knygas. Vis dėlto aršiu knygų priešu tapo televizija. Kultūros ir meno institutui surengta apklausa parodė, kad net 42 nuosimčiai Lietuvos gyventojų daugiausiai dėmesio ir laisvalaikio skiria ne knygoms, o televizijos žiūrėjimui. Apklausos duomenimis, literatūra nesidomi 20 nuosimčių gyventojų. Ma-

Kai Leidybų asociacijos prezidento V. Akelio paklausa, kokios leidyklos išleidžia daugiausiai egzodo rašytojų knygų, jis atsakė, kad daugelis, bet gausiausiai — Rašytojų sąjungos, „Vagos“, „Baltų lankų“ leidyklos. Išėjvijos rašytojų knygas leidžia ir periferijos leidyklos. Antai pernai „Klaipėdos ryto“ leidykla išleido Alės Rutos romaną *Skamba tulumai*. Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas pasidžiaugė, kad Lietuvoje jau išleistos kone visos svarbiausios egzodo literatūros knygos. Leidykla „Baltos lankos“ leidykla visus svarbiausius V. Kavolio veikalus, A. Nykos-Niliūno, J. Meko knygas.

Parodoje vyko seminarai, diskusijos, naujų knygų pristatymai, susitikimai su rašytojais. *Draugo* skaitytojams turbūt bus įdomu, kas buvo kalbama seminare ir diskusijose, skirtose šiandieninei Lietuvos knygų leidybai, jų rinkai, autorių teisėms.

Knygų leidybų draugijos prezidentas V. Akelis sakė, kad per pastaruosius porą metų Lietuvoje leidyklos padėtis iš esmės pasikeitė. Leidybai jau pramoko orientuotis, susigaudyti knygų rinkoje, leisti pirkejams patrauklius, geros poligrafinės kokybės leidinius. Ankstiau dominavusios „Vagos“, „Minties“, „Mokslas ir enciklopedijų“ „Vyturio“ leidyklos užleido vietą privačioms, sugebančioms rasti naujų, lankstesnių veiklos formų, leidybos kryptių, derinančioms rimtos, mokslinės literatūros leidybą su komercine literatūra. Dabar Lietuvos leidyklos jau beveik pasidalinusias knygų rinką. Geriausiai vertiasi „Alma Litera“, „Vaga“, „Tyto alba“, „Pradai“, „Baltos lankos“, sugebančios kokybiškai leisti įvairią literatūrą, bendradarbiauti su garsiomis užsienio leidyklomis ir autoriais. Leidybai teigia, kad šiuo metu leidyklų konkurencija vis dėlto yra aštri ir jau pasiekė kulminaciją. Spėjama, kad jau šiemet prasidės mažesnių, silpnesnių leidyklų bankrotas. Norėdamos to išvengti, dalis smulkesnių leidyklų netrukus pradedančios jungtis į didesnius darinius.

Seminare pažymėta, kad šiemet gana smarkiai išaugo ir Lietuvos leidyklų konkurencija tarptautinėje knygų rinkoje. Vienos knygos išleidimo teisių kaina išaugo net 4 kartus.

Lietuvos leidyklas kol kas gelbsti užsienio leidybos stebintis lietuvių pomėgis skaityti dideles, storas knygas. Vis dėlto aršiu knygų priešu tapo televizija. Kultūros ir meno institutui surengta apklausa parodė, kad net 42 nuosimčiai Lietuvos gyventojų daugiausiai dėmesio ir laisvalaikio skiria ne knygoms, o televizijos žiūrėjimui. Apklausos duomenimis, literatūra nesidomi 20 nuosimčių gyventojų. Ma-

Kai Leidybų asociacijos prezidento V. Akelio paklausa, kokios leidyklos išleidžia daugiausiai egzodo rašytojų knygų, jis atsakė, kad daugelis, bet gausiausiai — Rašytojų sąjungos, „Vagos“, „Baltų lankų“ leidyklos. Išėjvijos rašytojų knygas leidžia ir periferijos leidyklos. Antai pernai „Klaipėdos ryto“ leidykla išleido Alės Rutos romaną *Skamba tulumai*. Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas pasidžiaugė, kad Lietuvoje jau išleistos kone visos svarbiausios egzodo literatūros knygos. Leidykla „Baltos lankos“ leidykla visus svarbiausius V. Kavolio veikalus, A. Nykos-Niliūno, J. Meko knygas.

Bendras Baltijos valstybių knygų mugės vaizdas. Nuotr. Algimanto Žižiūno

noma, kad šie skaičiai ateityje dar labiau didės, nes dabartiniai paaukliai auga ne domėdamiesi literatūra, o televizija, kompiuteriais ir diskotekomis. Todėl perkama mažiau knygų, mažėja jų tiražai. Jei dar pernai vidutinis knygų tiražas siekė 5,000, tai dabar — jau tik 3,000 egzempliorių. Šviečiamosios literatūros vidutinis tiražas nukrito iki 1,500 egz. Lietuvių rašytojų prozos kūriniai leidžiami 1 ar 2 tūkstančių egz. tiražu, o poezijos knygų tiražai retai pasiekia tūkstantį. Pirkejus varžo ir didėjančios knygų kainos. Bet leidybai mano, kad jos dar per mažos ir nepadengia parengimo ir spausdinimo kaštų. Nors per pastaruosius porą metų knygų kainos gero kaimo padidėjo ir vidutiniškai siekia 15 litų, bet jos dar neprišlygsta pasaulinėms kainoms.

Keičiasi ir knygų paklausa. Jei prieš porą metų Lietuvoje dar buvo paklausūs meilės romanai, gausiai iliustruotos menkavertės knygelės vaikams, tai dabar pirkejai jau mieliau renkasi vertingą grožinę literatūrą, šviečiamą ir pažintinio pobūdžio leidinius. Bet tai nereiškia, kad knygų leidimas pelningas. Leidybų apskaičiavimu, 90 nuosimčių lietuvių rašytojų kūrinii yra nepelningi, o poezijos leidiniai beveik be išimčių yra nuostolingi. Dar gerai, kad lietuvių, tarp jų ir nemažą dalį išėjvijos autorių knygų finansškai remia (dotuoja) valstybė. Vien pernai iš valstybės biudžeto buvo skirta 4,5 milijono litų, paremti 258 leidiniai.

Į mugę atvykusi Kubos diktatoriaus Castro dukte Alina Fernandez autografoja savo knygą *Alina*. Nuotr. Algimanto Žižiūno

Pastaraisiais metais dideja intelektualinio romano paklausa, populiarios pažintinio pobūdžio, šviečiamosios ir mokybinės knygos, išskilių, garsių asmenybių atsiminimai. Laukiama, kol Lietuvoje bus išleisti A. Nykos-Niliūno *Dienoraščio fragmentai*, Jono Meko lietuviškųjų dienoraščių knyga. Juntamas poreikis dokumentinei prozai, knygoms vaikams. Pastaraisiais metais aktyviai pradėta leisti neblogai perkama modernioji pasaulio literatūra. Lietuvoje ypač populiari anglosaksų literatūra, tačiau daugėja ir skandinavų, prancūzų, vokiečių rašytojų ir lietuvių kalbą išverstų kūrinių pirkėjų.

Iki praėjusių metų pabaigos Lietuvoje nebuvo institucijos, kuri rūpintųsi lietuvių literatūros sklaidimu užsienyje. Pernai grupė privačių leidybų kartu su Kultūros ministerija įkūrė viešąją įstaigą „Lietuviškos knygos“, kuri emė rūpintis tuo reikalu, skatinti lietuvių, suprantama ir egzodo, literatūros vertimais į kitas kalbas. Iki šiol tai sekėsi nemalpu. Pernai anglų ir prancūzų kalbomis buvo išleista tik pora lietuvių poezijos antologijų. Dabar reikalai lyg ir gerėja. Lietuvių autorių J. Ivanauskaitės ir A. Puklevičiaus knygas pradėjo leisti latvių leidyklos, kai kuriais mūsų autoriais susidomėjo ir lenkų leidybai. Džiugu, kad leidykla „Tyto alba“, viena iš viešosios įstaigos „Lietuviška knyga“ steigimo iniciatorių, versti lietuvių literatūrą į anglų kalbą pasitelkia išėjvijos lietuvius. Užpernai ši leidykla 1,000 egz. tiražu anglų kalba išleido Laimos Sruoginytės parengtą ir nemažą dalį jos pačios išverstos lietuvių, tarp jų ir egzodo, rašytojų prozos ir poezijos antologiją *Lithuania: In Her Own Words*.

Pasiūsta į Ameriką, ši knyga susilaukė atsiliepimų, bent iš autorių. Jonas Mekas, kurio poetinės prozos kūriny *Vilkas* (The Wolf) išspaudintas šioje antologijoje, šių eilučių autoriui iš New Yorko rašė, kad Laima Sruoginytė savo žodyje apie jį rašė, esą *Vilkas* yra pirmasis Jono Meko prozos eksperimentas, parašytas angliškai. „Kodėl ji negalėjo paklausti manęs? Aš *Vilką* parašiau lietuviškai! O tik vėliau ji pats išverčiau į anglų kalbą. Bet Laima, kaip ir labai daug kitų Lietuvoje, galvoja, kad ji geriau viską žino už pačius autorius“, — rašė J. Mekas, paskaitęs minėtą antologiją. Kad jis neperdeda, rodo ir B. Pukelevičiūtės, K. Barėno knygų iškraipymai, autorių teksto nepaisymas, nesitarimas su jais kai kuriose Lietuvos leidyklose.

Leidybų draugijos prezidentas V. Akelis mugės seminare pripažino, kad mūsų leidyklose iš tiesų dar jaučiama

ryšių su autoriais, tikslios informacijos stoka. Bandydama įveikti šią problemą, M. Mažvydo Nacionalinė biblioteka, padedant Europos Tarybai, pradės leisti katalogą *Books in Print*. Yra sutarta leisti šio katalogo lietuvišką versiją knygų vidaus rinkai ir užsieniui. Katalogas bus leidžiamas CD-ROM pavidalu.

Knygų leidybai, rinkai ir paklausai skirtame seminare Rašytojų sąjungos pirmininkas, kartu esantis ir Autorių teisių gynimo sąjungos prezidentas V. Sventickas, be kita ko, pasakė, kad leidyboms, keitinantiems leisti lietuvių rašytojų knygas kitose šalyse, tebus žinoma, kad lietuvių tikriausiai nebus plėšikai.

„Todėl, kad jie sukančė dantis apsiropo su labai kukliais honorarais, kuriuos gauna iš Lietuvos leidybų, — kalbėjo V. Sventickas. — Jeigu poetas už normalų rinkinį gauna, skaičiuojant doleriais, 500 — tai jau neblogai. Romanistas susitauko gavęs 1,000... Kur kas geresnius honorarus gauna labai populiarius autoriai — tie, kurių knygos išsina dideliais tiražais, kartojamos, palydimos skandalų arba intriguojančių biografinių žinių. Tai, pavyzdžiui, R. Gavelis, J. Ivanauskaitė, J. Kunčinas, J. Erlickas, E. Malukas, E. Kaleda, A. Pukelevičius... Pabrėžtina, kad šis autorių sąrašas labai margas, aprėpiantis ir geros prabos literatūrą, ir patrauklų pasiskaitymą“.

Seminare tas pats čia paminėtas rašytojas R. Gavelis nusiskundė vargana dabartinės Lietuvos plunksnos brolių padėtimi. „Šiandien net talentingiausi ir populiariausi rašytojai privalo turėti kitą užsiėmimą pragyvenimui. Tai nėra gerai. Rašytojas grynulis turėtų turėti daugiau laiko profesiniams dalykams. Deja, toks tikrasis profesionalas Lietuvoje šiandien neprasiimtinis. Šimtadarbio kokybė visuomet šiek tiek menkesnė. Deja, lietuviška tikrovė profesionalinės literatūros kokybės nereikalauja ir negerbia“. R. Gavelis metė ir kitą akmenuką į leidybų ir knygų prekybos daržą: „Knygų prekybos sistema labiausiai atsilieka. Kol kas knygynų sistema neveikia lietuvių rašytojų naudai. Išleidžiamų verstinių knygų gausa tokia, kad visiškai užgožia vietinę literatūrą. Jokios prekybos sistemos, pakreiptos lietuvių rašytojų naudai, niekas neorganizuoja“. Tarsi paremdamas J. Meko, B. Pukelevičiūtės priekaištus leidykloms ir knygų rengėjams, redaktoriams, autorių teisių sergėtojams, R. Gavelis dar pridūrė, kad iš tiesų visai mažai kas tegali ir tenori dirbti su gyvu autorium.

Pritardamas šioms mintims, Autorių teisių gynimo

asociacijos prezidentas V. Sventickas seminare kalbėjo, kad rašytojų, kitų menų organizacijoms dabar siekia, kad skurstantiems kūrėjams ateitų į pagalbą šiuo metu Seime svarstomas naujas Autorių teisių įstatymas. Į jo projektą atkakliai spraudžiamos dvi svarbios pozicijos: kad atsiųstų reprografijos (kopijavimo būdu dauginamų kūrinių) mokesis ir mokesis už knygų naudojimą bibliotekose. V. Sventickas taip pat priminė, kad šiemet Lietuvoje pradės veikti Kultūros ir sporto remimo fondas. Jo lėšas sudarys 2 nuosimčiai įplaukų iš akcizo mokesčio už alkoholinius gėrimus ir tabako gaminius. Pusė šio fondo sukauptų lėšų bus skiriama kultūrai, taigi ir knygų leidybai remti, bet visų pirma lietuvių kultūros sklaidimui pasaulyje, lietuvių literatūros vertėjų rengimui.

Knygų mugėje buvo daug kitų idomių, įsimintinų renginių ir susitikimų. Paminėsiu tik kai kuriuos.

Daug žmonių sutraukė apdovanojimų įteikimas respublikinio ir gražiausių Baltijos valstybių knygų leidybų ir dailininkų konkurso nugalėtojų apdovanojimas. Pretendentų į premijas ir diplomus buvo nemažai — 35 Lietuvos leidyklos ir 160 jų išleistų knygų. Konkurso komisijos pirmininkas dailininkas B. Leonavičius paskelbė nugalėtojus, o kultūros ministras S. Šaltenis įteikė apdovanojimus.

Pirmoji premija už Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto leidyklos išleistą knygą *Brevitas Ornata* (Mažosios Lietuvos literatūros formos 16-17 amžiaus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose) paskirta dailininkui S. Chlebinskui. Šis dailininkas pelnė ir antrąją premiją bei diplomą už „Vagos“ leidyklos skoningai išleistą knygą *Lietuva medaliuose*. Trečioji premija už Vilniaus Dailės akademijos leidyklos išleistą knygą *16-18 amžių knygų grafika: herbai senuosiuose Lietuvos spaudiniuose* atiteko dailininkui A. Žviliui. Atviros Lietuvos fondo premija paskirta dailininkei V. Kuraitei už „Baltų lankų“ leidyklos išleistą M. Matuskaitės moksline knygą *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, o dailininkams D. Paškevičiui ir J. Zovei — už

leidyklos „Gimtas žodis“ išleistą mokyklinę knygą *Momės lietuvių kalbos*. Pasikatinamas premijas pelnė keletos knygų dailininkai, leidyklos ir spaustuvės. Tarp jų — S. Gedos *Valkataujantis katinas* (dailininkas R. Orantas, Rašytojų sąjungos leidykla), J. Strielkūno poezijos rinktinė *Tamsos varpai, šviesos varpai* (dailininkas A. Žvilius, Rašytojų sąjungos leidykla), I. Kostkevičiūtės knyga *Viktoras Petravičius* (vėlgė — dailininkas A. Žvilius, R. Paknio leidykla), *Balys Buračas* (dailininkas E. Karpavičius, „Baltų lankų“ leidykla), L. Jakimavičiaus ir M. Šnipo knyga *Du senos* (leidybos centras „Ciklonas“).

Visos premijuotos knygos dalyvavo Baltijos kraštų knygų meno konkurse ir daugelis jų vėl pelnė jau tarptautinius apdovanojimus. Mano galva, jie tikrai pelnyti. Apėjęs, apžvelgęs Latvijos, Estijos, Lenkijos, Vokietijos, kitų šalių knygų stendus, įsitikinau, kad lietuviškos knygos, jų apipavidalinimas ne kiek ne blogesnis, o netgi gražesnis, patrauklesnis už užsieniui leidyklų išleistą.

Mugėje daug kas prisipirko knygų, net pasirodė, čia jos buvo gerokai pigesnės negu knygynuose. Pirkėjų ypač buvo apgultas „Vagos“ leidyklos mugėje veikęs knygynėlis. Šiaip ne taip prisibrovęs prie prekystalio, nusipirkau šios leidyklos išleistą Eglės Juodvalkės eilėraščių knygą *Mnemosinės vėrinys*. Pardavėja pasakė, kad vos suspėjau — po manęs buvo likusi tik viena dar nenupirktą E. Juodvalkės knyga.

Daug žiūrovų sutraukė tai Vilniuje, tai Tibete gyvenančios populiarios rašytojos Jurgos Ivanauskaitės nuotraukų paroda. Tomis nuotraukomis ji iliustruoja savo knygas. Mugėje rodytos J. Ivanauskaitės nuotraukos — apie Kinijos okupaciją, išskankintą ir išniekintą Tibetą, bet nesunaikinamą šios šalies žmonių tikėjimą. Savo parodą J. Ivanauskaitė taip komentavo: „Nesu profesionali fotografe, todėl dažniausiai pamirštu apie nuotraukos kompoziciją ar meniškumą, o tiesiog stengiuosi užfiksuoti tai, kas man asmeniškai simbolizuoja ribą tarp dviejų tikrovių — kasdienės ir magiškosios! Nuotraukose — tibetiečių šventyklų durys, ilgi, halucinogeniškai ryškūs spalvų koridoriai, šviesos salos tamsiuose griūvančių vienuolynų labirintuose, atsiskyrėlių būstai, žmonii, bet ne dvasių pamirštas vienuolyno kampelis...“

Mugėje įvyko gausūs susitikimai su naujų knygų autoriais. Dalyvaujant iš JAV atvykusiam Tomui Venclovai, buvo pristatyta mugės išvakarėse „Baltų lankų“ leidyklos išleista jo naujausia eilėraščių rinktinė. Į mugę atvyko ir Kubos diktatoriaus F. Castro dukte Alina Fernandez, dalyvavusi „Tyto alba“ leidyklos tik ką išleistos ir lietuvių kalbą išverstos knygos *Alina. Dukros prisiminimai* pristatyme. Ši knyga — tai Alinos Fernandez nuosprendis tėvui, jo režimui ir valstybei, jos žmonės nualinusiai Kubos komunistinei revoliucijai.

Mugės lankytojai, knygų mylėtojai susitiko su poetais ir vertėjais A. Gailium, L. Katkum ir rašytoja J. Ivanauskaitė. 2000-aisiais metais jie kartu su 130-tia rašytojų iš 45 Europos valstybių Literatūros traukiniu leis ir kelią po Europą, susipažins su jos kultūrine erdve.

Dvi gražiausios, mugės diplomais apdovanotos, knygos.